

YENİDEN VE YENİDEN ÜRETİLEN ERİL TAHAKKÜM*

The Reproduced and Reproduced Masculine Domination

(Makale Geliş Tarihi: 05.11.2020 / Kabul Tarihi: 21.11.2020)

Nuray KARACA**

Öz

Son yıllarda ülkemizde en önemli sorunlardan biri haline gelen kadına yönelik şiddetin temelinde Türkiye toplumunda geleneksellik ve modernliğin bir arada yaşanıyor olmasının yarattığı çelişkiler savı savunulabilir. Kadına yönelik şiddet ve namus cinayetleri konuları özellikle son on yılda Türkiye gündeminde daha görünür hale gelmiştir. Sosyo-kültürel modeller, aile içi şiddetin sosyal, kültürel ve politik temellerine dikkat çekilmeden bu olgunun açıklanamayacağını öne sürmektedirler. Aile içi şiddette toplumun şiddet kullanımının farklı bağlamlarda onaylanmasının ev içi şiddeti arttırdığı iddia edilmektedir. Feminist kuram ve çalışmalarında içinde yer aldığı bu modelde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı bu yapının varlığı aile içi şiddetin temel kaynağı olarak değerlendirilmekte. Ataerkil sistemin erkeği kadınlar üzerindeki ayrıcalıklı egemen konumunu ekonomik, politik ve legal bağlamda sürdürdüğü sürece aile içi şiddetin önünün alınamayacağına vurgu yapılmaktadır. Ataerkilliğin kurumsallaşmasında toplumsal cinsiyet rolleri etkili olmuştur. Toplumsal cinsiyet inşa sürecinin çok küçükken başladığı dikkate alınırsa ataerkilliğin ve toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında söylem ve kolektif simgelerin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü eril tahakküm kendini bu şekilde süreklili

---

* Bu çalışma Uluslararası İkinci Kadın Kongresi DESEM, İzmir, 4-5 Ekim 2018 tarihinde sunulan “Yeniden ve Yeniden Üretilen Tahakküm Kültürü” adlı bildiriden tamamen bağımsız bir makaledir.

** Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü; Prof. Dr. Atatürk University, Department of Sociology, nkaraca@atauni.edu.tr, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0215-9325>

var etmektedir. Bu bağlamda çalışmamız da Bourdieu'cu yaklaşımla yeniden ve yeniden üretilen eril tahakkümün analizini yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Eril Tahakküm, Sembolik şiddet, Aile içi şiddet, Toplumsal cinsiyet

Abstract

In recent years, on the basis of our country's most important problem of violence against women in Turkey is one of the contradictions of society where tradition and modernity creates a defensible argument that one is experiencing. In Turkey's agenda, issues such as honor killings and violence against women have become more visible especially in the last decade. Socio-cultural models suggest that this phenomenon cannot be explained without drawing attention to the social, cultural and political foundations of domestic violence. It is claimed that affirmation of the community's use of violence in domestic violence in different contexts increases domestic violence. In this model, which is included in feminist theories and studies, the existence of this structure based on gender inequality is considered as the main source of domestic violence. It is emphasized that domestic violence cannot be prevented as long as the man of the patriarchal system maintains his privileged dominant position over women in economic, political and legal terms. Gender roles have been effective in the institutionalization of patriarchy. Considering that the gender construction process started when it was very young, the importance of discourse and collective symbols in the construction of patriarchy and gender roles will be better understood. Because masculine domination constantly exists in this way. This study aims to analyze the masculine domination which is reproduced and reproduced with the Bourdieusian approach.

Key words: Violence, Masculine Domination, Symbolic violence, Domestic violence, Gender

Giriş

Günümüz Eril düzen kendisini olağan, evrensel olarak dayatmaktadır. Bu düzen, bir yandan zaman ve mekanın toplumsal örgütlenmesine ve cinsiyetler arası işbölümünde ifade edildiği şekliyle toplumsal yapılarla kendini gösterir diğer yandan da bedenlerde, zihinlerde kazılı bilişsel yapılar arasında kurulan uyum sayesinde son derece doğal kabul edilir. Aslında ezilenler, yani kadınlar, toplumsal ve doğal dünyanın içinde yer aldıkları tahakküm bağıntısına ve bu bağıntının gerçekleştiği kişiler üzerinde düşünülmeden düşünce şemaları uygularlar. Bu şemalar güçlü/zayıf, yukarısı/aşağısı, büyük/küçük, dışarısı/içerisi, düz/eğik vb. içselleştirilmesinin ürünüdür ve bünyeye bir dizi kalıcı alışkanlık, eğilim ve yatkınlığın aşılması meselesidir ki burada Bourdieu'nun habitus kavramı devreye girer. Habitus “bu bakış açısından yeniden ve yeniden üretilen şemalar (habitus) doğalmış gibi kadınları kurmaya yönelir. Habitus kavramıyla kastedilen şey, toplumsal olanın pratik

anlamının bedende cisimleşmiş görüntüsüdür. Başka bir deyişle, habitus, kültürel yatkınlıkların en dolaylı dışavurumudur. Bunun sonuçlarından birisi, kadın fiziksel şiddetin dışındaki şiddet türlerini şiddet olarak görmeme eğilimi içindedir. Bu durumu aileden başlamak üzere toplumsal ilişkilerde kanıksadığından yaşadığı ilişkilerde simgesel iktidarın ürettiği diğer şiddet türlerinin sorgulamasını yapmama eğilimi içindedir. Oysa Bourdieu şiddet olarak algılanmadığı için uygulanabilen şiddetin tanınmasını yanlış tanıma diye tanımlar. Tahakküm edilenlerin dayatılan sınırları sessizce önceden kabullenmek suretiyle, genellikle farkında olmaksızın, bazen de zorla, kendi üzerlerinde kurulan tahakküme katkıda bulunan kadınlarda bu durum - utanç, çekingenlik, kaygı, suçluluk şekliyle bedensel duygu biçimini alır.” Öyle ki kadın tarafından bu durum içselleştirilmiştir. Toplumun kadına dair ürettikleri patriarki bakış açısından olsa da üretilenler kadın tarafından kültürün bir parçası olarak kanıksanmış ve eril tahakkümün ürettiklerinin aktarımına en büyük katkıyı sağlamıştır.

Çalışmanın sınırları eril tahakkümün sürekliliğini sağlayan hem toplumsal hem de bireysel pratiklerin kanıksanmasıyla beraber sosyolojik açıdan literatürde kullanılan kavramlarla sorunu analiz etmede hermeneutik okumanın gerekliliğini de bize göstermektedir. Bu çalışma Bourdieu’dan hareketle böyle bir çabanın ürünüdür.

Kuramsal Yaklaşım

Bourdieu kadın-erkek arasında simgesel şiddet aracılığıyla kurulan simgesel iktidar düzeninin tarihsel bir bağlama sahip olduğunu ve bunun sadece erkekler tarafından değil ama aynı zamanda kadınlar tarafından da oluşturulduğuna işaret eder. Bourdieu eril tahakküm de toplumsal ve tarihsel olarak kurulan bir tahakküm biçiminin nasıl tarih dışı bir kategori olarak değerlendirildiğini, doğallaştırıldığını ve içselleştirildiğini ele almaktadır. Bourdieu’nun esas kaygısı cinsiyetler arasındaki eşitsiz ilişkileri doğallaştıran her türlü etkiyi açığa çıkarmak ve bu etkilerin iktidarın toplumsal temelleri üzerinde nasıl inşa edildiğini göstermektir (Maton, 2005: 103). Bourdieu’nun da vurguladığı üzere; “ebedî olarak görünen şey; aile, kilise, devlet, eğitim sistemi ve ayrıca spor, gazetecilik gibi birbirine bağlı kurumların gerçekleştirdiği bir ebedileştirme faaliyetinin ürününden başka bir şey değildir.” Yani bize “hep orada bir yerde duruyormuş”, “şimdiye kadar hep varolmuş” gibi gözüken değerler, pratikler, alışkanlıklar, inanışlar aslında bizim ürettiğimiz kurumların ürettiği ve üzerinde bizim izimiz olan yapılardır. Zaten “patriarki başarısının asıl nedeni kurduğu ayrımları doğallaştırma yeteneğidir.” (Chambers, 2005: 37). Bu ayrımların kurulmasında ve doğallaştırılmasında sembolik iktidar ve şiddet mekanizmaları oldukça etkin bir görev görürler. Erkek egemen bakış açısının kuru-

cu öge olduğu bir toplumsal düzende yaşam döngüsü zamansal ve mekansal olarak eril tahakkümün kodlarına göre kurgulanmıştır.

Aslında patriarki kavramının kadınlar üzerindeki sistematik erkek tahakkümünü anlatan bir tür genel açıklayıcı, kapsayıcı şemsiye kavram olduğunu söylemek mümkündür. 1980'li yıllarla birlikte kavramın sınırları aşılmaya çalışılmıştır. Öyle ki sistematik ve sürekli bir erkek egemenliğinin varlığını olanaklı kılan ve destekleyen toplumsal ilişkilerin ve kültürel pratiklerin patriarkal kurumsal yapılarla iç içe nasıl var olabildiğini açıklayacak bir analizin gerekliliği o zamanlarda beri vurgulanmaktadır (Sancar, 2016: 24). Cinsiyet farklarına dayalı toplumsal iktidar ilişkilerini anlama çabası, sadece kadınların erkekler tarafından ezilmesine yol açan patriarki kavramı değildir. Erkeklerin bu iktidar ilişkilerini nasıl sürdürüp yeniden üretebildiğine ilişkin soruların sorulmaya başlamasıyla ve toplumsal cinsiyet kavramının kuramsal alanda yol gösterici hale gelmesiyle daha da gelişip güçlendi. Egemen erkeklik biçimleri ile iktidar ilişkileri arasında bağ kuran bir açıklama geliştirme gereği ve bütün erkeklerin bu iktidar örüntüleri ile olan ilişkilerine olan mesafesini anlama isteği hegemonik erkeklik olarak kavramsallaştı (Sancar, 2016: 31). Hegemonik erkeklik, “belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttıkları, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini” anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir kavramdır (Carrigan vd. 2002: 112). Connell kavramın, erkeklerin hakim, kadınların tâbi durumda olduğu patriarki düzenin meşruluğunu temellendiren toplumsal cinsiyet pratiğinin inşası durumunu tarif etmek için kullandığını belirtmektedir (Connell, 1995: 77). Hegemonik erkeklik; sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü değil, farklı erkeklik grupları arasındaki tahakküm ilişkilerini anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş ikili işleve sahip bir kavramdır. Dışsal hegemonya erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün kurumsallaşması sürecine işaret ederken, içsel hegemonya bir grup erkeğin diğer erkekler üzerindeki hakimiyetine göndermede bulunmaktadır. Hegemonik erkeklik, sadece zor ya da şiddet üzerinden işlemez. Kavramın asıl değeri, erkeklerin kadınlara ve birbirlerine karşı kurdukları tahakküm ilişkilerinin inşasında kültür ve kurumlar üzerinden işleyen ikna ve rıza pratiklerine göndermede bulunur. Toplumsal süreçler içerisinde idealize edilmiş bir erkeklik formunun kurumlar aracılığıyla tüm topluma yayılmasına işaret eder. Bu bağlamda konuya dair güçlü bir gelenek oluşur (Türk, 2015). Erkek tikel görünümüleriyle (baba, koca, sevgili vb) şiddeti potansiyel olarak uygulayabilecek güce sahiptir ve bu yeri geldiğinde belirli şiddetin edimselliğe çevrilmesine yol açar. Erkekliğe atfedilen cesaret, güç, dayanıklılık, kahramanlık gibi motifler geleneksel form olarak yeniden ve yeniden üretilir.

Tahakkümü kavramsal olarak anlama çabaları eril şiddetin üstünlük mücadelelerini anlamaya olanak sağlasa da sorunla ilgili durumu değiştirmedeği de aşikardır. Tıpkı eril tahakkümün sembolik işleyişinde kadınların “algılanan şeyler” olarak görülmesi gibi. Algılayan erkekler iktidar konumunu işgal ederken, kadın sanki “erkeğin bakışı için oradadır”. Böylelikle sanki erkek bakmadığı zaman kadın var olamayacaktır. Bu talepkâr bir bakıştır. Kadından arkadaş canlısı, güler yüzlü, itaat ve çekici olması beklenir. Sembolik şiddetin uygulanışı bakımından kadınlık, erkeklerin beklentilerine müsamaha göstermektir. Bu bakış açısından başkalarına bağımlı olmak var olmanın bir koşulu haline gelmiştir. Kadın kendisini kurmak için başkasının bakışına muhtaç bir durumda bırakılmaktadır. Sembolik şiddetin belki de kadına verdiği en büyük zarar çok sıradan ve doğal görünen pratikler üzerinden kendisine dair bir değersizlik ve yetersizlik hissi vermesidir. Kadınların kendilerini değersiz ve yetersiz hissediş stratejik bir tercihi tetikler ve kadınlar bu yetersizliği aşmak için erkekleri bir tür kaçış noktası olarak görürler (Bourdieu, 2001: 68, 37, 79). Eril Tahakküm, sembolik şiddetle kendini gösterir. “Bourdieu eril tahakküm çalışmasında kadınların toplumsal cinsiyetin ahlaki bir öznesi olarak inşa edilmesini fail ve yapının karşılıklı üretiminin bir sonucu olarak görür ve kadın-erkek arasında simgesel şiddet aracılığıyla kurulan simgesel iktidar düzeninin tarihsel bir bağlama sahip olduğunu ve bunun sadece erkekler tarafından değil ama aynı zamanda kadınlar tarafından da oluşturulduğuna işaret eder” (Ölçer, 2019: 46).

Bourdieu'nun kavramlarından hareketle eril tahakkümün kadın üzerinde toplumsal bir tahakküm olarak yeniden ve yeniden üretilerek varlığını devam ettirmesine aracılık eden cinsiyetçi söylemlerin oluşumuna yol açan şey toplumsal pratiklerdir. Bourdieu yaklaşımı ile eril tahakküm aracılığıyla kurulan düzende kadını toplumsal dil aracılığıyla ötekileştirme (ötekiler içimizdeki eğilimlerdir (Connolly, 1995: 183). Doğru kimliğin, ötekinin fethedilmesi ve dönüştürülmesi ile kazanılması anlayışı yeryüzünde egemenlik kurma anlayışı ile paraleldir (Connolly, 1995: 201). Bir grup kimliğin hegemonyası, onlardan farklı olanlara boyun eğdirilmesi ya da dışlanmasını gerektirir. Eşcinselliğe hastalık ya da kötü gözüyle bakmadan heteroseksüelliği doğru cinsel kimlik olarak onaylamak olanaksızdır. Kimliğimiz için ötekine bağımlıyız. Karşılıklı bir mücadele ve bağımlılık içindeyiz (Connolly, 1995: 214). Kendi içimizdeki sapkın eğilimlere duyduğumuz nefretin bedelini ötekiler öder. Ötekine çektiğimiz acıların cezasını keseriz. Farklı olmak, kötü olmak için yeterli koşuldur. Kimlik ötekilik ifadesi olduğu zaman, farklılıklarıyla var olur. Fakat kimlik sadece ötekilik üzerine kurgulanır, öteki yadsınır ya da göz ardı edilirse ötekini yok etmeye yönelik yaklaşımlar hakim olabilir. Connolly, (1995) tutumunun habitus şekillenme durumunun artık sadece toplumsal demikle çözümlenemeyeceğini anlamak gerekir.

Toplumumuzda kadının yaşadığı sorunların medyatik olduğu durumlarda dikkate alınması, görünenin altındaki nedenin gün yüzüne çıkarılmadan tekrar gündemden düşme sıklığının son zamanlarda artması, kadın sorununa sosyolojik olarak yaklaşma gerekliliğinin nedenidir. Bir toplumda kadın, erkeğe vaat edilmiş bir nesne konumunda ise kadınla ilgili sorunlar Gordion döğümü gibi çözülmesi imkânsız hale gelir. Toplumumuzda her kesimde kadının ortak konusu doğrudan kadın olmaktan kaynaklanan şiddete maruz kalmasıdır. Bu şiddetin neden kaynaklandığını erkeğin kadına bakış açısından ele alınmasını gerektirir. Ataerkil bir toplum yapısında yerleşik kanıların değişmesi değersel farklılıkları yaratırken bunun sürekli erkek lehine değerlendirilmesi kadının nesneleştirilme süreci değildir de nedir? Modernleşmeyle toplum içinde birey olmanın kazanımı medenileşmek olarak kabul edilirken erkek için değil ama kadın için bireyselleşmesinin etik kavramlarla değerlendirilmesi ve bunun aşılabilmesi tahakküm kültürünün bir sonucudur. Böyle bir durumda kadının birey olması, özgür olma isteği kadının yaşadığı sorunların nedeni olarak kabul edilmesi, kadına yeniden erkeğin tahakkümünde sınırlar çizer. Bu sınırlar kadını evlenmeden önce ailesinde evlendikten sonrada kocasının mülkü yapar. Aslında kadın açısından sürekli başkasının mülkü olma durumu kadını özgürlük ile güven paradoksunun içine hapseder. Bu nedenle ahlak vaizlerinin çoğu kadının geleceğini, kadından hareketle değil toplumsal yargılarla bir tehdit olarak görmek eğilimindedir ki bu durum çoğunlukla kadının bütün yaşadığı olumsuzluklara rağmen yaşadığı topluma rasyonel bir tepki koyamamasından kaynaklanır.

Yukarıdaki veriler ışığında kültürün sürekli olarak ürettiği tahakküm kültürünün toplumda kadın tarafından itaat eden bir beden konumuna getirilişindeki rolü ve toplumsal değer yargıları ile bunun meşruiyet kazanmasındaki söylemlerin pratikteki yansımaları göz ardı edildikçe sorunu çözümü ertelenecektir.

Bourdieu, yumuşak, kurbanlarınca bile hissedilmeyen ve görülmeyen, çoğunlukla iletişimin saf sembolik kanallarıyla uygulanan şiddete sembolik şiddet demektedir. Sembolik şiddet hükmedilenin hükmedene dolayısıyla tahakküme göstermemelik edemediği bağlılık aracılığıyla kurulur (Bourdieu, 2015: 51). Bourdieu'nun sembolik şiddet vurgusu fiziksel şiddetin önemini minimize etmez. Sembolik, gerçeğin veya var olanın zıttı değildir. (Bourdieu, 2001: 34). Sembolik şiddet algı, eylem ve değerlendirmelerin şekillendirdiği habitusların üzerinden işlemektedir. Sembolik şiddetin vurucu etkisi kendisini eril tahakkümü bazen isteyerek bazen istemeyerek kabul eden kadınların hakim görüşün koyduğu sınırlarla ve bu sınırların içinden davranmasıyla gösterir.

Tahakkümün bu özgün biçimini anlayabilmek için (kuvvetler tarafından yapılan) zor ile (sebeplere yönelik) rıza mekanik baskı ile gönüllü, özgür, düşünül-

müş hatta hesaplanmış itaat arasındaki zorlama seçimi aşmak gerekir. Etnik, cinsel, kültürel veya dilsel ne tür olursa olsun sembolik tahakkümün etkisi kendini saf bir tanıma bilinci mantığıyla değil, habitus'un kurucuları olan algılama, anlama ve eylem şemaları aracılığıyla gösterir. Bunlar bilincin kararlarının ve istencin denetimlerinin ötesinde kendisi için dahi bütünüyle karanlıkta kalan bir tanıma ilişkisi yaratır. Sembolik güç doğrudan bedenler üzerinde ve herhangi bir fiziksel kuvvet olmadan uygulanan nerdeyse büyümlü bir güç biçimidir. Tahakküm nedeni cinsiyet, etnisite, kültür veya dil ne olursa olsun ne hükmedilen habitus'un tutkuları ne bedene işlenmiş toplumsal ilişki ne de bedensel hukuk haline getirilmiş toplumsal hukuk, özgürleştirici bir bilinçle girilen basit bir istemli çabayla askıya alınabilecek cinstedir (Bourdieu, 2015: 54-55).

Hükmedenlerle, hükmedilenler arasındaki büyümlü sınırın tanınma ve kabul edilmesine yönelik pratik edimler, sembolik gücün büyümlü tarafından tetiklenir, hükmedilenlerde dayatılan sınırlamaları zımnen kabullenmek suretiyle kendilerine uygulanan tahakküme çoğu zaman bilmeden, kimi zaman da istemeden katkıda bulunurlar. Bu pratik edimler çoğu zaman bedensel duygular (utanç, aşağılanma, çekingenlik, kaygı, suçluluk) veya tutku ya da hassasiyetler (aşk, hayranlık, saygı) biçimini alır. Bu duygular gözle görünecek şekilde kendilerini ele verdiklerinde (kızarma, kekeleme, eli ayağına dolaşma aciz bir öfke veya hiddetten köpürme) daha büyük bir acı yaratırlar, kişinin kendi kendine ve savunma güdüsüyle çırpınan bedenine rağmen, hakim yargıya boyun eğmenin sayısız şekli vardır (Bourdieu, 2015: 55). Kadınları kendileri aracılığıyla düzenlenen mübadele ve ittifaklarda özne olmaktan men etme ve eril siyasetin sembolik araçları konumuna indirgeme şiddetin yerleşmesi ile bağlantılıdır. Bir erkeği gerçek erkek yapan şeref algısı, erkeklik ve kendi kendine biçtiği görevlerin tartışılmaz ilkesi kişinin kendi kendini mecbur hissettiği erkeklik fikri doğrultusunda saygın olabilmek için yapılması gerekenlerin itici veya harekete geçirici gücüdür.

Sembolik düzenin gerekliliği bir erdem haline getirilmiştir. Ve şeref (sembolik sermaye) eyleyicilerin eylemleri aracılığıyla kendini sürekli kılma eğiliminin bedenselleştirilmesinin bir ürünüdür. Örneğin kadınlar insan varlığının genellikle en ciddi olarak kabul edilen şeref oyunlarının oynandığı her türlü kamusal olandan dışlanmıştır (Bourdieu, 2015: 67). Tıpkı şeref gibi erkeklik başka erkekler tarafından taşıdığı hâlihazır ve potansiyel şiddet gerçekliği içinde kabullenilmek ve gerçek erkekler grubuna aidiyetin tanınmasıyla tasdik edilme durumundadır. Cesaret denilen şeyin kökü çoğu zaman bir tür korkaklıktır. Erkekler dünyasından dışlanmaya dair o erkeksi korkuya dayalıdır. Erkeklik ziyadesiyle ilişkisel bir kavramdır. Erkeklik diğer erkeklerin önünde ve onlar için kadınlara karşıt olarak ve

her şeyden önce kişinin kendi içindeki bir tür dişil korkusu içinde inşa edilmiştir (Bourdieu, 2015: 71). Bu inşa da kullanılan dil, ahlak öğretisi, aile yapısı, eğitim, sosyalleş(me)me ve gelenek önemlidir. Saydığımız bu başlıklarla ilgili her yapı erkekliği toplumun algıladığı erkeklik üzerinden inşa eder. Bu süreçte eril tahakkümün sürekliliğinde kadın önemli bir rol oynar.

Kadınları, varlığı algılanan varlık olan sembolik nesnelere halinde oluşturan eril tahakküm, onları daimi bir bedensel güvensizlik hatta sembolik bağımlılık halinde tutmak gibi bir etkiye sahiptir. Her şeyden önce başkalarının baskısı tarafından var edilir ve o bakış için var olurlar nesneleştiğinin farkında değildir farkında olsa da önemli değildir. Onlardan kadınsı, yani güler yüzlü, sempatik, dikkatli, itaatkar, ağırbaşlı, ölçülü olmaları beklenir. Hatta kendi kendilerini geri plana atmaları istenir. Dişilik olarak isimlendirilen eril beklentilere bir tür boyun eğmeden başka bir şey değildir. Çoklukla, özellikle de egonun büyütülmesi konusunda sonuç olarak başkalarının (ve sadece erkeklerinde değil) bakışına yönelik bağımlılık ilişkisi var oluşlarının yapıtaşını haline gelmeye başlar (Bourdieu, 2015: 87). Kadınlar toplumda simgesel değerlerini korumak için sürekli uğraşmaya zorlanırlar. Simgesel dizgeler sadece bilgi araçları değildir aynı zamanda tahakküm araçlarıdır (Bourdieu, 2012: 22). Kadınlara atfedilen bu nesne statüsü kadınların yeniden üretime katkı verdikleri yerde özellikle görünür haldedir.

Eril tahakküm gibi eril şiddet de toplumsal kültürel mutabakattan beslenir. A. Giddens'a göre güç ve şiddet tüm tahakküm düzenlerinin parçasıdır (Türk, 2015:103). Kaufman erkeğin uyguladığı şiddet biçimlerini bir üçgen üzerinden açıklamaktadır. Üçgenin köşelerini, erkeklerin kadınlara yönelttikleri şiddet, erkekler arası şiddet ve erkeğin kendine yönelttiği şiddet olarak tanımlamaktadır. Kadına yönelik şiddet, elbette bahsedilen şiddet türleri içinde tüm dünyada yaygınlığı ve yoğunluğuyla en yakıcı problemlerden biri olması nedeniyle en çok incelenen konu olmuştur. Oysa erkeklik ve şiddet ilişkisi içinde kadına yönelik şiddetin derinlikli bir biçimde anlaşılması da ancak üçgenin diğer köşelerinin dikkatli sorgulanması ile mümkün olacaktır (HacıSoftaoğlu-Bulgu, 2015:117). Erkekler arası şiddet ve erkeğin kendine uyguladığı şiddet de tıpkı kadına yönelik şiddet gibi iktidar ilişkileriyle yakından ilişkilidir. Şiddet erkeğin iktidarını kabul ettirme ve ispat etme aracıdır. Fakat sadece kadınlara değil, erkeklerin birbirlerine iktidarlarını kabul ettirmelerinde de en önemli araçlardan biridir. Bir iktidar aracı olarak toplumda erkeklerin diğer erkeklere uyguladıkları şiddet oldukça görünürdür (HacıSoftaoğlu-Bulgu, 2015:117). Yakın ilişki içinde şiddet ya da aile içi şiddet dünyada birçok insanı etkileyen ve genel kabul görmüş bir sosyal sorundur. Aslında sadece kadın değil bu sorundan etkilenen pek çok kesim olsa da 1970'lerde yakın ilişki içinde şiddet konusunun uzmanları çeşitli araştırmalarla yaygın olarak kadınların erkekle-

re oranla belirgin bir farkla risk altında olduklarını ortaya koymuşlardır (Yarar, 2015:12). Nihayetinde de yakın ilişki içinde şiddet olgusunun toplumsal cinsiyet normlarına dayalı bir sistemin ürünü olduğu sonucuna varmışlardır. Buna bağlı olarak toplumsal cinsiyet araştırmalarında cinsiyetin biyolojik olarak değil sosyal faktörlerle belirlendiği yapılandırıldığı ve öğrenildiği görüşü egemen olmuştur (Onur-Koyuncu 2004: 34). Connell erkek ya da kadın olarak doğru davranışın nasıl sergileneyeceği, toplumsal ilişkiler tarafından belirlendiği için cinsiyet yaşanan sosyal pratiğin ürünüdür der.

Sonuç Yerine

Kamuoyunda ve özellikle feminist literatürde şiddet denilince akla öncelikle “kadına yönelik aile içi şiddet” gelmektedir. Elbette bu çok temel bir şiddet biçimidir ve feministler bu sorunu uzun mücadelelerden sonra görünür kılmıştır. Ancak bugün artık bu sorun nerdeyse şiddet kavramıyla özdeşleşmiş ve diğer cinsiyetli şiddet biçimlerini görünmez kılmaya başlamıştır. Bu durum olayın genel toplumsal bağlamını ihmal edebileceği gibi şiddetle mücadele konusunda yetersiz kalmamızda önemli bir etkidir. Şiddetin kökenini toplumsal ilişkiler bütününde aramak gerekir. Mevcut şiddet biçimlerinin farklı bir boyutta kendini göstermesi ve şiddetin yeniden üretilmesinin kaynağı var olan toplumsal formasyonda gizlidir. Sonuçta şiddet kabul gördüğü şekliyle fiziksel değil yapısaldır (Yarar, 2015: 21). Öte yandan şiddetle ilgili başka bir yaklaşım olan bireyci yaklaşım toplumsal cinsiyeti patriarka gibi toplumsal sistemin sonucu olarak değil, kişinin karakteriyle ilişki içinde gelişen bir sorun çözme tekniği olarak ele almaktadır. Şiddetin aile ortamında koşulsuz olarak ortaya çıkabileceğini savunmaktadır. Buna göre şiddet toplumsal cinsiyete dayanan patriarkal yapıdan kaynaklanan bir sorun değil, aile içindeki gerilimler veya aile yapısıyla ilintili olgusal bir fenomen olarak kabul edilmektedir. Burada önemli olan bireylerin davranış kalıpları veya bireylerin aile içindeki anlaşmazlıklarına karşı kullanılan çatışmayı çözme taktikleridir. Bireyin kendi ailesinde öğrendiği bu sorun çözme taktiği sosyal öğrenme olarak onu belirleyen önemli bir unsur olacaktır. Yani onu belirleyen bir çeşit habitusdur. Bourdieu’ye göre habitus eyleyicilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasının sağlayan bir strateji üretme ilkesidir. Habitus, toplumsal faillerin algılama, hissetme, düşünme ve davranma şemaları olarak içselleştirdikleri toplumsallık anlamına gelir ki bireyin toplumsallaşmasında en önemli kurumlardan biri ailedir. Buna göre habitus, toplumsal faillerin günlük hayattan siyaset alanına, kültürel beğenilerden konuşma tarzına kadar bütün toplumsal pratiklerini yapılandıran içsel yapı olduğunu düşünürsek habitus kelimenin tam anlamıyla tam olarak ne bireyseldir, ne de davranışları tek başına belirler. Yetiştirdiğimiz aile, çevre ve aldığımız eğitim sosyalleşme araçları

olarak bizim için son derece önemlidir ve olaylara bakış açımızı belirler. Örneğin üniversite öğrencileri üzerine yaptığımız bir çalışmada öğrencilerin toplumsal cinsiyet rol kalıpları karşısında halen geleneksel bakış açısının etkisinde kaldıklarını gördük. Çünkü yetiştikleri aile yapısı içinde kadın ve erkek rol modeli ve toplumsal formasyon şiddetin asıl kullanıcısı olarak erkeği, kadınların ise mağdur/kurban oldukları görüşünü yerleştirmektedir.

Çalışmamız çocukluk çağında genellikle kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla şiddet, ihmal, istismar edilip örselendiğini gösterdi. Sessiz kurban olan bu çocuklar ileride kendi çocuklarına aynı şekilde davranma eğilimini göstermektedirler. Çalışmaya katılan öğrencilerin çocukluk dönemlerinde fiziksel (%20.2), psikolojik (%37.8) cinsel (%9.4), toplumsal (%17.1) ve ekonomik (%14.6) şiddet yaşadığı belirlenmiştir (Akpınar, Karaca, 2019). Bir ailede bir tür şiddet yaşanıyorsa genellikle bu diğer türlerde de şiddetin yaşandığına dair bir işarettir. Çocukların aileleri, içinde yaşadıkları toplum arkadaş çevresi gittikleri okul ve yaşadıkları tecrübeler hep birlikte şiddet davranışına yönelimi artıran faktörleri oluşturmaktadır. Çocuğun yaşadığı aile yapısı oldukça belirleyicidir. Aile içi şiddetin çocuklara yönelik kısmı en az bilineni veya kayıtlara geçendir. Geleneksel terbiye sisteminin uzantısı olarak dayacağı olumlu bir davranış olarak göstermektedir. Şiddeti yaşayan çocukların toplumsal cinsiyet algılarının da artması doğal bir sonuç olarak görülebilir. Öğrencilerin şiddet eğilimi arttıkça toplumsal cinsiyet algılarının da arttığı çıkan sonuçlar arasında. Toplumsal cinsiyet algısı yüksek olan öğrenciler kadınların şiddete maruz kalabileceği, parasının erkek tarafından yönetilebileceği, erkeğin izni olmadan kadının çalışamayacağı vb. durumlara daha fazla inanmaları şiddet eğiliminin de toplumsal cinsiyeti algılama biçimine bağlı olarak arttığını söyleyebiliriz. Burada en önemli etken aile içinde verilen eğitim ve yetiştirme tarzıdır. Erkek imgesi güçlü, sert, otoriter, karar alıcı cinsiyetteki rolü ise erildir. Erkeğin alanına göre tanımlanan kadın imgesi ise itaatkar, fedakar, sorumluluk gibi konularda eğitilir. Aile sosyalleşme sürecinde birincil sorumluluğa sahip temel bir kurumdur. Erkek ve kadınlarla ilgili kalıplaşmış tutum ve tavırların (habitus) toplumsal ve kültürel ortamdaki kaynaklanan boyutu açıktır. Yetişme sürecinde erkek çocukları eğitme tarzı yetişkin olduklarında rasyonel bir birey olma(ma)sına etki yapmaktadır.

Bireye ailede ve okul öncesi eğitimden başlayarak özgün olan ve yaygın olan eğilimle toplumda eril tahakküm kültürünün zamanla baskın bir norm olma halinin önüne geçilebilir. Kültürel olarak öğretilen şiddet (namus, töre) aile içinde taklit etme ve model alma şeklinde devam ederek yeni bir nitelik kazanır. Ailede empati eğitimi çocukların birer yetişkin olduklarında cinsiyet ayrımcılığına dayanan anla-

yışı kabul etmemelerinde bir ön koşulu oluşturabilir ve şiddeti üreten ve uygulayan bireyler olmaktan bizi kurtarabilir.

Kaynakça

- Akpınar. B. R., Karaca N. vd. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ve Toplumsal Cinsiyet Algısı, Şiddet Eğilimleri ve Şiddetle Karşılaşma Durumları, Atatürk Üniv. Edebiyat Fak. Dergisi, Sayı: 62
- Bilgin, N. (1996). İnsan İlişkileri ve Kimlik, İstanbul, Sistem Yayınları.
- Bourdieu, P. & Wacquant L. (2012). Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, Çev: N. Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları
- Bourdieu, P. (1997). Toplum Bilim Sorunları, Çev: Işık Ergüden, Kesit Yayıncılık, İstanbul
- Bourdieu, P. (2015). Eril Tahakküm, Çev: Bediz Yılmaz, İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Bourdieu, P. (2015a). Pratik nedenler, Çev:H. U. Tanrıöver, İstanbul: Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (2017). Ayrım, Çev: Derya F. Şannan & A. G. Bozkurt, Ankara: Heretik Yayınları.
- Connell R.W. 1995. Masculinities, Cambridge: Polity Press
- Connell, R.W. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Çev: Cem Soydemir, 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı
- Connolly, W. E. (1995). Kimlik ve Farklılık, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Hacısoftaoğlu, İ. Bulgu, N. (2015). “Yedi Dağın Ötesindeki Çocuklar: Güreşte Erkeklik Ve Şiddet” Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri, İstanbul: Üniversitesi yayınları
- Maton, Karl. 2005. “The Sacred and The Profane: The Arbitrary Legacy of Pierre Bourdieu”, European Journal of Cultural Studies, vol. 8 (1), pp. 101-112.
- Onur, H.- Koyuncu, B. (2004). “Hegemonik Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalleşme Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler”, Toplum ve Bilim, 101, pp. 31-49.
- Ölçer, H. (2019). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Simgesel Şiddet Sorunsalı ve Biçimleri. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 2, 34-49

- Sancar, S. (2016). Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler, İstanbul: Metis Yayınları.
- Türk, B. (2015). “Şiddete Meyyalım Vallahi Dertten”:Hegemonik Erkeklik ve Şiddet,” Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri, İstanbul: Üniversitesi yayınları
- Yaraman, A. (2016). Eril tahakküm topyekün bir meseledir. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 24, 11-214.
- Yarar, B. (2015). “ Yakın İlişki İçinde Şiddeti Feminist Bakışla Yeniden Düşünmek” Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri Bilgi, İstanbul: Üniversitesi yayınları